

РЕЗЮМЕ

ИЗ ИСТОРИИ УКРАИНСКОЙ АРХЕОЛОГИИ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX в.

Пеняк П.С. (Ужгород)

В статье рассматривается становление украинской археологии в первой половине XIX в. Анализируется деятельность Кондрата Лохвицкого – одного из первых, положивших начало изучению древней истории Киева с археологической точки зрения.

SUMMARY

FROM THE HISTORY OF THE UKRAINIAN ARCHEOLOGY IN THE FIRST HALF OF THE XIX CENTURY

Penyak P.S. (Uzhghorod)

The article is devoted to the history of the Ukrainian archeology in the first half of the XIX century. The main attention is paid to the prominent scientist – Kondrat Lochvytsky, which one of the first began to study the ancient history of Kiev from the archeological point of view.

НЕВІДОМИЙ ЙОЖЕФ БАЛАЙТИ ТА ЙОГО «ОПИС МУКАЧЕВА»

ТКАЧУК-ФЕРКОВ О.В. (Ужгород)

XIX століття для Угорської держави та її окремих регіонів відзначається кардинальними змінами суспільно-політичного, соціально-економічного життя тощо. Ця епоха була періодом формування і зміцнення угорської національної культури, освіти та наукових знань. Культурний розвиток комітатів сучасного Закарпаття знаходився під значним впливом угорської культури, особливо в період боротьби за реформи 20–40 рр. XIX ст. [1]. На початку XIX ст. в Угорщині та й на Закарпатті помітні перші кроки становлення історичних знань. Зацікавленість проблемами минулого держави та її населення викликало появу ряду досліджень, які носили, насамперед, описовий характер. Автори розглядали дискусійні проблеми історії, використали багатий фактичний матеріал, залучали доти невідомі документи. Висновки дослідників часто були односторонні та необґрунтовані, але важливо – зростання інтересу до історичних пошуків.

Серед вчених Угорщини початку XIX ст. діяльність яких залишила помітний слід у скарбниці історичної науки виділимо наступних – С.Катона [2], А.Сірмаї [3], А.Дечі [4], І.Баттяні [5]. Їхні праці дали поштовх для наукових дискусій у наступні десятиліття, зокрема, з проблем історії комітатів Закарпаття, заснування Мукачівського монастиря князем Ф.Корятовичем, наслідки і значення унії 1646 р. тощо.

Праці названих авторів служили джерелом для вивчення історії різних комітатів Угорщини, використовувалися майже усіма дослідниками XIX ст., навіть, згадувалися українським істориком початку XX ст. – Михайлом Грушевським [6].

Прогресивному розвитку угорської історичної науки сприяли також представники окремих регіонів держави. Діячі культури Закарпаття збагатили тогочасну науку важливими дослідженнями, аргументацією дискусійних питань минулого та введенням в обіг значного джерельного матеріалу. Відомо, що цей край ще в кінці XVIII–початку XIX ст. дав світові імена вчених, культурно-освітніх діячів, які прославилися далеко за межами Австрійської імперії. Жили й творили вони в Росії, Болгарії, Італії, залишили помітний слід у науці цих країн. Правильно зазначає проф. Д. Данилюк – «...зробили вони чимало – стояли біля витоків нашої духовності, плекали її впродовж століть, сповна віддали справі служіння народу свій талант, щоб ми зайняли гідне місце в історії ...» [7].

Першою історичною працею представника місцевої русинської інтелігенції була книга, видана у двох томах в 1799–1805 рр. під заголовком «Короткий нарис фундації Федора Корятовича» [8]. Автор її – Іонікій Базилович (1742–1821), перший, хто розглядає історію русинів не як окремішнього

народу, а як частку історії східного слов'янства, давньоруської держави – Київської Русі. Це твердження було надзвичайно прогресивним у ті часи, бо територія історичного Закарпаття офіційно вважалася органічною часткою Угорського королівства, а русини – переселенці із-за Карпат, а не автохтони краю.

Іншим відомим дослідником першої половини XIX ст. був Андрій Балудянський (1800-1854). Його праця «Церковна історія» важлива тому, що паралельно з описом загальної історії християнської церкви від найдавніших часів до кінця XIX ст., містить інформацію про русинське населення Закарпаття. Праця вийшла друком на угорській, церковно-слов'янській та латинській мовах у 1846 р. [9].

Зародження і розвиток історіографії Закарпаття вже досліджено у монографії Д.Данилюка [10]. Однак у ній мало уваги приділено доробку угорських вчених регіону, які також зробили вагомий вклад у скарбницю науки і культури краю. Автор даної статті ставить перед собою завдання в певній мірі заповнити цю прогалину.

Перша наукова праця з історії Закарпаття угорського автора вийшла друком 1836 року в Дебрецені. Вона називається «Мукачево. Тобто топографічний, географічний, історичний та статистичний опис міста Мукачева й Мукачівської фортеці» [11]. Автор її Йозеф Балайті (Balajthy József). Про нього нам відомо мало інформації як із тогочасної, так із сучасної літератури. Відомо, що народився він на рубежі XVIII-XIX ст., бо словнику Й.Сіннєї говориться: «... у 1816 р. Й.Балайті був проповідником в Угочанській жупі, у селі Севлюшвер-Ардо (Szöllösvég Ardó)» [12].

Достовірно неможливо стверджувати, що вчений був уродженцем краю, але відомо – між 1831-1850 рр. працював реформаторським проповідником в Мукачеві [13].

Наукові статті вченого публікувалися вже з 1822р. у різних періодичних виданнях, стосувалися як краєзнавчої проблематики, так і загальних питань. Про це дізнаємося від Т.Легоцького, який у другому томі «Монографії Березької жупи» подає назви робіт Й.Балайті. А саме: «Мукачівський замок» (1827р.), «Про американські товариства» (1828р.), «Про поширення християнської віри серед угорців» (1828р.), «Чернеюгірський монастир» (1828р.), «Кримія» (1829р.)...» [14].

На жаль, Т.Легоцький не повідомляє у яких виданнях з'явилися ці роботи, відмічає що вони публікувалися «... у тогочасних наукових журналах». Крім вище наведених є ще декілька рукописів вченого, які разом із ґрунтовним дослідженням про Мукачівський монастир зберігаються у Державній бібліотечі ім.І.Сеченї м. Будапешта (Угорщина) [15].

Головною працею у якій Й.Балайті висловлює свої думки до питання історичної концепції розвитку

Закарпаття є саме «Опис Мукачева...», її можна розглядати і як першу спробу дослідження проблеми історії міст краю, зокрема Мукачева. Відомо, що це місто завжди було центром політичного і економічного життя, а вивчення його минулого сприяє висвітленню ролі Мукачева в історії краю та Угорської держави.

Що ж є особливо цінним у праці? Як у самій назві вказано автор описує географічне розташування Мукачева, особливості клімату, природних ресурсів тощо [16]. Від географії переходить до характеристики життя угорських племен за їх азійського помешкання. Прослідковує шляхи пошуків нової батьківщини. Слід наголосити, що Й.Балайті використав хроніку Анонімного автора. Зокрема, перехід угрів через Карпати, услід за Анонімом, датує 895 роком. Він пише: «... через Карпати, Веречанським шляхом, який веде у Березьку жупу прийшли угорці у 895 р. на чолі з Алмошем до Угорської Країни, і спочатку осіли біля Мукачева» [17]. Автор немає жодного сумніву до наведених подій. Хоча сучасні дослідники у багатьох питаннях критикують хроніку Аноніма, але бачимо, що напочатку XIXст. це джерело було популярним, а викладені у ньому положення сприймалися за історичний факт.

Ведучи розповідь про прихід угорців, чомусь дослідник не згадує місцеві племена чи союзи племен, яких зустріли тут угорці, а переходить до розповіді про володарів Мукачева. Наголошує, що до 1064 р. невідомо хто володів містом, бо немає достовірних джерел. Починаючи з 1064 р., місто було у володінні угорських королів. Й.Балайті цитує працю автора Енгеля (Engel «Geschichte», t.1., pag. 169), за якою «... уся територія Ньїршер і особливо жупи Угоча та Берег з містом Мункач віддані у володіння Гейзи та Ласло...» [18]. Про наступні часи, аж до 1310р., вчений також немає інформації. А вже з цього часу Мукачево перебувало у володінні угорських королів дому Анжу, починаючи з Карла Роберта Анжуйського.

Цікаву інформацію повідомляє Й.Балайті про особу князя Федора Корятовича, вважає, що князь прибув до Закарпаття із Литви на запрошення короля Людовіка у 1351р. [19]. Король дарував Ф.Корятовичу 300 незаселених сіл Мукачівської округи, які були залишені волохами у 1359р. [20]. Разом з цим, вчений переконаний у тому, що князь Ф.Корятович не відразу став володарем Мукачева, а спочатку жив у Земплінській жупі, де заснував місто Шатор Алїа Уйгель (Sátoraljaiuhely) [21]. Тільки згодом був запрошений до Мукачева, коли король дарував йому титул князя цього міста («Munkácsi hercegi szim») [22]. За дозволом Людовіка князь Корятович «привів із Поділля 40 000 руських» [23]. Бачимо, що історик безперечним фактом вважає

заселення опустілих сіл округи, немає сумніву до такої кількості можливих переселенців та заселених сіл. Однак, І.Дулішкович у 1874р. досить аргументовано заперечив можливості переселення 40 000 людності на територію Закарпаття [24]. Відомо, що на сьогодні по всій території Закарпатської області нараховується 599 населених пунктів, а у Мукачівському районі – всього 80 [25], і тому цифра 300 сіл Мукачівської округи у XIV ст. є дивною.

Й.Балайті справедливо звертає увагу на організаторську і будівничу діяльність князя Ф.Корятівича який оточив Мукачево кам'яним муром та укріпив споруди замку. Крім цього йому «належить ініціатива заснування Мукачівського монастиря для монахів ордену Св.Василія» [26]. Проблеми заснування монастиря вчений ще раз торкається у розділі «Церковна історія міста», говорить: «Корятівич... прийшов до Мукачева і заклав ґрунт для сповідання віри грецького обряду, для руських ченців ордену Св.Василія в честь апостола Миколая побудував на Чернечій горі монастир...» [27]. Дружина князя Домініка для монахинь того ж ордену заснувала монастир «на горі Сарка (Szarka), що напроти гори Чернек..., але залишилися тільки руїни його» [28].

Багато фактів наведених Й.Балайті та іншими вченими (наприклад, І.Базилівичем) стали предметом дискусій впродовж усього XIXст. І тільки на початку XXст. внесена деяка ясність. Зокрема, О.Петров довів, що грамота, яку ніби-то Ф.Корятівич дав монахам Мукачівського монастиря, датується не 1360 роком., а значно пізнішим часом, тобто вона підроблена. Створили її самі монахи, щоб довести своє право на володіння селами Лавки і Бобовище [29]. Хоча, слід зауважити, що у праці Й.Балайті немає жодного натяку на цю грамоту, але, мабуть, він знав про неї і свої розповіді виводить із змісту документа та праці самого І.Базилівича. Помилково датою смерті князя Ф.Корятівича угорський вчений називає 1365р., а не 1414р., що доведено пізніше тим же О.Петровим.

Й.Балайті звертає увагу на початки християнської віри на землях Закарпаття. Вказує на поширення християнства «київськими русинами, які прийшли і осіли на гористих місцевостях комітатів Берег, Унг і Мараморош, разом із угорцями...» [30]. Не говорить про грецький варіант християнства, тільки у подальших розповідях вказує, що «волохи, які осіли на території краю, в околицях Мукачева, змішуючись з місцевим населенням зміцнили грецьку віру (яка до цього занесена руськими), і, незважаючи на те, що волохи у 1359р. залишили ці землі, віра грецького обряду не завмерла» [31]. Тут Й.Балайті знов повертається до особи і діяльності князя Ф.Корятівича, «бо від цього часу грецька віра процвітала протягом кількох століть».

Згадує вчений і про унію 1646р.: «дуже визначним

для Мукачева і Мукачівської єпархії був 1649 рік, коли після смерті єпископа В. Тарасевича за єпископа П.Партенія руські священники об'єдналися із Римською церквою. Унія відбулася в Унгарському замку за таких трьох умов: по-перше, вільне сповідання грецького обряду; по-друге, вільний вибір єпископів і закріплення їх Римською курією; по-третє, щоб священники могли вільно користуватися своїми правами і привілеями» [33].

Бачимо, що Й.Балайті датою унії називає 1649р., а не 1646р. Згодом, на зламі XIX-XXст. у працях іншого представника угорської історіографії Т.Легоцького теж помічаємо цю дату. Щоб з'ясувати причину цієї неточності, слід відзначити той факт, що про подію прийняття унії залишилося обмаль документів і вони часто суперечливі. Можливо, вчені використовували різні джерела, не змогли з'ясувати точну дату і вважали за правильну саме 1649 рік. Позитивним є те, що Й.Балайті унію називає «дуже визначною для Мукачева і Мукачівської єпархії», але не пояснює чому це було так. Не зупиняється вчений ні на процесі прийняття унії серед населення, ні на наслідках цієї церковної події.

У розділі «Церковна історія» дослідник зупиняється на розгляді сповідання римо-католицької віри серед жителів міста. Не називає початків поширення цього варіанту християнства, пояснюючи це відсутністю джерел. Він припускає, що до 1488р. римо-католики не мали свого приходу і церкви у Мукачеві. Але були вже римо-католицькі священники, які «спробували присвоїти десятину з Чернечогірського монастиря... напали на монахів і прислугу монастиря, які йшли збирати десятину» [34]. Пресвітер Лука поскаржився королю Матвію, який видав на це грамоту про розгляд справи і відшкодування втрат монахам.

Суперечливим є твердження угорського вченого про відсутність римо-католицької церкви у Мукачеві до 1488р., бо в іншому розділі називає документ – грамоту королеви Єлизавети про печатку міста, яка зображує Св.Мартина покровителя римо-католицької церкви [35]. Про це ж читаємо у Т.Легоцького: «корлева Єлизавета... у 1376 р. видала грамоту за якою місто Мукачево отримує офіційну печатку, яка зображує покровителя церкви Св.Мартина» [36]. А у «Монографії Березької жупи» Т.Легоцький пише: «про те, що у XIII ст. тут стояла церква виводимо із переліку десятини за 1333р. в якому Мукачівська єпархія стояла у ряді особливих...» [37].

Зупиняється Й.Балайті на розвитку церковного життя міста пізнішого періоду, говорить про сприяння князів Ракоці, графів Шенборнів на покращення культурного і релігійного становища населення. Особливо підкреслює вагому діяльність греко-католицького священника Мануїла Ольшавського, який «заснував школу для підготовки священників,

де вчили серед найрізноманітніших наук і богослов'я» [38]. А пізніше, «за сприянням єпископа [не називає А.Бачинського. – Авт.] імператриця Марія Терезія подарувала єпархії нову резиденцію в Унгварі» [39]. Говорить вчений і про інші релігійні конфесії, що проповідувались Мукачеві. Нажаль, його висновки не завжди обгрунтовані, а факти іноді не точні.

Науково цінним є четвертий розділ праці Й.Балайті, де розкриваються економічне становище та соціальна структура міського населення середньовічного Мукачева (Munkács Városának kiváltságai (Privilegium)). Дослідник подає цитати джерел стосовно проблеми, вони, за словами вченого, «всі знаходяться понині в архіві міста Мукачева ..., але із-за ряду причин цитую уривки із найбільш важливих» [40]. Документи подаються у хронологічній послідовності.

Із XIVст. названі три джерела. Це – дві грамоти Єлизавети, дружини короля Людовіка, за 1376 та 1378рр. У першій грамоті іде мова про печатку міста та права, які впливають із цього. Цитату подано мовою оригіналу – латиникою. Вчений пояснює: «за змістом печатка зображує Св.Мартина і містить надпис «Oppidi Munkács», хоч місто мало і інші зразки печаток, але тепер ця є офіційною» [41].

У другому документі (1378р.) королева Єлизавета, розуміючи скарги жителів міста про скоєні над ними зловживання наказує, «щоб ніхто не засуджував чи наказував їх крім Міської ради (Városi Tanács)» [42]. А третє джерело (1391р.) – наказ короля Сигізмунда про дотримання давніх прав і свобод жителів Мукачева із боку офіційної влади [43].

Серед джерел XVст. переважають грамоти про статус вільного міста Мукачева [44], про свободи і привілеї міщан, зокрема про вільне користування лісом [45]. Джерела XVI-XVIIIст. вказують на соціально-економічні відноси жителів, конфлікти між населенням та владою.

Найціннішим є останній розділ праці, що називається «Сучасне становище Мукачева» (Munkácsnak jelen állapota). Тут Й.Балайті наводить відомості про різноманітні сторони життя міського населення у сучасні йому часи. Наприклад, повідомляє про клімат, природні особливості – «місто часто страждало від весняних повенів і тому жителі поступово переселялися південніше того місця, яке було оточене кам'яним валом ще князем Корятівичем» [46]. Перебудова міста спричинила зміни у системі вулиць – раніше «бокова вулиця» (mellek utca) стала відігравати роль головної. Місто Мукачево... досягло розквіту... бо тепер є 780 будинків, них 15 мають більше поверхів, 16 покриті черепицею, 454 криті деревом (fa zszindely), а 310 – соломною» [47]. Головна вулиця називалася «Ринковою» (Piaatz utca), на якій у 1829р. старі будівлі (магазини) замінені новими,

які побудовано з каменю і криті черепицею. Раніше тут були виключно дерев'яні «магазини» (boltok). Балайті відмічає, що роботи проведені на кошти міської ради [48]. Крім «Ринкової» історик називає сім важливих, головних та одинадцять бокових вулиць. Назви їх говорять про заняття жителів, їхню національну належність або про місцезосташування тієї чи іншої вулиці. Наприклад, циганська (czigány), жидівська (zsidó) вулиці, замкова (vár), Латорицька (latorczaparti), садова (kertalljai) тощо [49]. Кам'яне мощення Ринкової вулиці почалося 26 квітня 1826р., яке на час написання книги було закінчене, а на інших вулицях роботи ще проходили. Й.Балайті відмічає важливе економічно-торгівельне розташування міста: «Обмаль є у нашій вітчизні таких важливих у розташуванні для торгівлі з північними народами міст як Мункач» [51]. Бо воно розміщене «на перехресті торговельних шляхів з Австрії, Угорщини, Трансильванії до Польщі, Росії і навіть до Данцинга та Балтійського моря. На думку угорського вченого ці зв'язки можна зміцнити ще більше, бо шлях із міста Вашарошнамень (Vásárosnamény) до Мукачева вже прокладено, із Польщі через гори Безкид теж завершено будівництво дороги. А можливий канал біля села Чоп, який з'єднав би Тису і Латорицю, відкрив би шлях для річкового пароплавання» [52]. Наявністю широкої мережі доріг дослідник пояснює «можливе у майбутньому пожвавлення торгівлі Відня із Львовом, бо через Мукачево, Токай і Пешт до Відня ближче ніж через Галичину і Моравію», а також коротший шлях до Молдови і Буковини, звідки постачають волів і коней для війська [53]. Отже, вчений бачить хороші можливості для пожвавлення економічних і торговельних зв'язків, які проходили б через визначне місто Мукачево.

Серед важливої галузі місцевого господарювання Й.Балайті називає обробіток ґрунту, вирощування зернових (ячменю, вівса), картоплі, різнорідних бобових, городини, коноплі, тютюну, кукурудзи. Родючі землі мали ряд недоліків, бо «насичений піском ґрунт швидко поглинає дощову вологу, вітри також швидко висушують його, а врожай часто гине, так було і у 1827, 1834 рр.» [54].

Крім вирощування перерахованих культур у Мукачеві активно застосовувалось виноградарство і виноробство. Сприятливий клімат, оточеність горами, які захищають від вітрів, хороша основа для розвитку цієї справи. Угорський дослідник відмічає особливу рису виноградарства у Мукачеві, а саме вирощування на високій лозі. Вирощували найрізноманітніші сорти винограду, що у свою чергу говорить про широкий вибір вина. Найкращими були виноградники на горах Галліш, Ловачка, Чернек, Сарка, Кам'янка тощо [55]. Окрім виноробства жителі Мукачева займалися виготовленням іншого спиртного напою – сливової горілки (szilva pálinka)

«не тільки для домашніх потреб, але й для продажу» [56]. Мукачівські сади, крім сливових, «рясніли черешневими, вишневіми деревами, грушами, яблунями, абрикосами, каштанами, горіхами...». Бачимо різнобарвність господарювання у місті, чому сприяли як кліматичні умови, так само і добропорядність, працелюбність людей.

Значну увагу Й.Балайті приділяє характеристиці соціального і економічного становища жителів Мукачева сучасного йому періоду. Так, за національністю виділяє угорців, німців, руських (oroszok), євреїв (zsidók), циган. При цьому зауважує: «Сучасні угорці, переважно, не є безпосередніми нащадками тих угорців, які прийшли із вождем Арпадом... а прийшли вони значно пізніше як майстри різних професій» [57]. Крім них вчений називає сім'ї, які є нащадками знатних дворянських родів. Перераховує 78 дворянських сімей.

Німці Мукачева також переселенці, займалися ремеслом і сільським господарством. Так як і русини «були в більшості селянами... прості, добродушні люди» [58]. А от євреї «займалися корчмарством, виміром пива, вина і горілки, серед ремісничих справ тримали у своїх руках текстильні промисли, виготовлення одягу, гудзиків, мила, ювелірних прикрас тощо» [59].

Вчений наводить перелік усіх спеціальностей ремісництва, які існували у Мукачеві на першу чверть XIX ст., називає 52 профілі, які об'єднані у 7 цехів. В одному цеху могли бути різні майстри. Наприклад, столяри, бондарі, різблярі, колісники, ковалі, млинарі, годинникарі, склярі були в одному цеху [60]. Ті ремісники, які не були членами жодного цеху, займалися промислами самостійно, конкуруючи як із цехами, так і з іншими майстрами. Проходили у місті різні торги і ярмарки. Шість разів на рік відбувалися ярмарки державного масштабу, тобто приходили із усіх кінців країни продавати чи купувати, насамперед худобу (коней, свиней), горілку, вовну.

Й.Балайті за віросповіданням поділяє населення Мукачева на римо-католиків (1040 осіб на 1835р.), об'єднаних грецьких християн (1450 осіб на 1833р.), вірників – Гелветіан (Helvétziai) – 1026 осіб на 1835р., вірників Августинців (Ágostai) – 70 осіб, євреїв – 1230 осіб (мали дві кам'яні синагоги) [61]. Називає вчений їхні церкви та кладовища, відмічає існування серед населення різних забобонів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гранчак І.М., Данилюк Д.Д. Розвиток культури в Закарпатті у період відродження (кінець XVIII-перша половина XIX ст.)// Нариси історії Закарпаття. т.1. (З найдавніших часів до 1918р.).- Ужгород, 1993.- С.257.
2. Katona St. Historia critica regum Hungariae. t.1- 42.- Budaе, 1779-1817.; Historia pragmatika Hungariae. Pars I-II.- Budaе, 1782-1784.
3. Szirmai A. Notitiae topografia, politica insyiliti comitatus Zemplenitnsis.- Budaе, 1803.; Notitiae historica comitatus Zempleniensis.- Budaе, 1804.; Notitiae politica, historica, topographica incyiliti comitatus Ugochiensis.- Budaе, 1805.; Szatnár vármegye fekvése, történeti és polgári ismerete.- Budaе, 1809-1810.

Про освіченість і культуру жителів міста, на думку історика, свідчить не тільки їхнє багате вбрання, але й численні угорські та німецькі видання і книги, які тут читалися. Перераховує 26 видань, з яких назвемо декілька: «Вітчизняний і зарубіжний вісник» (Hazai és külföldi tudósító), «Штрихи світського життя і моди» (Rajzolatok a társas élet és divat világából), «Науковий збірник» (Tudományos Gyűjtemény), «Віденська газета» (Wiener Zeitung) тощо [62].

Отже, на основі аналізу праці Й.Балайті «Топографічний, географічний, історичний та статистичний опис міста Мукачева і Мукачівської фортеці» можна відзначити наукову добропорядність угорського дослідника початку XIX ст., який зібрав та опрацював велику кількість документів і фактів, об'єднав їх та використав для висвітлення такої важливої теми, як минуле міста Мукачева. Праця Й.Балайті є першою спробою у проблематиці історії міст Закарпаття. Хоча «Опис Мукачева» має ряд недоліків, які пояснюються, насамперед, тогочасним станом історичних досліджень (некритичний підхід до джерел, суб'єктивність думок тощо), але заслуговує увагу сам факт створення всеохоплюючої праці.

Й.Балайті використав праці своїх попередників (І.Базилевича, А.Сірмаї), що підкреслює значимість твору для науки. Вчений проаналізував джерела XIV-XVIII ст., подав багато цитат мовою оригіналу, що може стати доброю підмогою для сучасних дослідників.

Праця «Опис Мукачева» – комплексне дослідження, особливо з погляду на час її написання. В ній місто Мукачево вивчається з різних сторін. Географія виражає природознавчий характер роботи, минуле – історичний, а статистика – відношення автора до сучасних йому проблем та життя народу. Праці властиві як наукові, так і популярні риси, об'єднуючи їх, слід відзначити важливість дослідження для угорської та української історичної науки на сучасному етапі.

Й.Балайті – досі невідомий широкій громадськості і науковим колам вчений, збагатив наші відомості про минуле міста Мукачева. Він започаткував вивчення такої важливої проблеми, як історія міст і сіл Закарпаття, а успішно її продовжив на рубежі XIX-XX ст. – Т.Легоцький.

3. Décsi A. A magyar oroszokról való igen rövid elmélkedés.- Kassa,1797.
4. Vattyányi I. Leges ecclesiasticae Regni Hungariae. T.I-II.- Alba-Carolina-Claudiopoli,1785.
5. Грушевський М. Історія України-Русі .Т. 2.- К.,1991.- С. 593.
6. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах.- Ужгород,1997.- С. 254.
7. Basilovics I. Brevis de notitia foundationis Theodori Koriatovics,olim ducis de Munkacs pro religionis ruthenis ordinis sancti Basilii magni in monte Csernek ad Munkacs, anno MCCCLX.ekt.Pars I-II.- Cassoviae,1799-1805.
8. Balugyánszky A. Egyházi történetirat.- Eperjesen,1846.; Історія Церковная нового завета. В Віденя, 1851, туп.пш. Оо.Мехитаристов.
9. Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII-перша половина ХХст.).- Ужгород,1999.- 352с.
10. Balajthy J. Munkács. Azaz Munkács városának ás várának topographiai, geographiai, historiai és statisztikai leirása.- Debreczen, 1836.- IX +288р.
11. Szinnyei I. Magyar írók élete és munkái.I k.- Вр.,1891.- P. 376.
12. Lehoczky T. Beregvármegye monographiája. II köt.- Ungvár,1881.- P. 130.
13. Ibidem.
14. Sternberg J. Egy helytörténeti könyv és szerzője.(Balajthy J.Munkács)//Kalendárium' 87.- Uzshorod,1986.- P.16.
15. Balajthy J. Munkács.- P. 3.
16. Ibidem.- P. 15.
17. Ibidem.- P. 17.
18. Ibidem.- P.18.
19. Ibidem.- P. 19.
20. Ibidem.
21. Ibidem.
22. Ibidem.
23. Данилюк Д.Історична наука на Закарпатті .- С. 188.
24. Закарпатська область. Адміністративно-територіальний поділ. Довідник.- Ужгород,1983.- С. 3.
25. Balajthy J. Munkács.- P. 20.
26. Ibidem.- P. 109.
27. Ibidem.- P. 120.
28. Петров А. О подложности грамоты князя Федора Корятовича 1360 г// Материалы для истории Угорской Руси. Т. 3.- СПб.,1906.- С. 31.
29. Balajthy J. Munkács.- P. 106.
30. Ibidem.- P. 109.
31. Ibidem.- P. 110.
32. Ibidem.- P. 120-121.
33. Ibidem.- P. 111.
34. Ibidem.- P. 168-169.
35. Lehoczky T.Munkács város uj monografiája.- Munkács,1907.- P. 7.
36. Lehoczky T. Beregvármegye monographiája.- III.köt.- P. 463.
37. Balajthy J. Munkács.- P. 165.
38. Ibidem.
39. Ibidem.- P. 168.
40. Ibidem.- P. 169.
41. Ibidem.
42. Ibidem.- P. 170.
43. Ibidem.- P. 171.
44. Ibidem.- P. 173-175.
45. Ibidem.- P. 269.
46. Ibidem.- P. 270.
47. Ibidem.
48. Ibidem.
49. Ibidem.- P. 282-284.
50. Ibidem.- P. 285.
51. Ibidem.- P. 268-269.
52. Ibidem.- P. 271.
53. Ibidem.- P. 272.
54. Ibidem.
55. Ibidem.- P. 272-273.
56. Ibidem.- P. 274.
57. Ibidem.- P. 275.
58. Ibidem.- P. 279.
59. Ibidem.
60. Ibidem.- P. 280.
61. Ibidem.
62. Ibidem.

РЕЗЮМЕ

НЕИЗВЕСТНЫЙ ЙОЖЕФ БАЛАЙТИ И ЕГО «ОПИСАНИЕ МУКАЧЕВА»

Ткачук-Ферков О.В. (Ужгород)

В статье автор характеризует работу венгерского исследователя начала XIX века Йозефа Балайти, который открыл путь к изучению проблем истории городов Закарпатья. Именно «Описание Мукачева..» (1836г.) является первым научным трудом по истории этого древнего города

ZUSAMMENFASSUNG

UNBEKANTER JOSEF BALAJTHY UND SEINE « DIE BESCHREIBUNG MUNKACS»

Tkatschuk –Ferkov O. (Uzhorod)

Im Artikel charakterisiert der Autor die Tätigkeit des Erforscher Anfang XIX Jh. Josef Balajthy wer den Weg zur Erlernung des Problems der Geschichte der Stadten in Transkarpatien entdeckt hat. Und zwar «Die Beschreibung Munkacs» (1836) ist das erste wissenschaftliche Werk in der Geschichte dieser alten Stadt.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ СВЯЗИ ГОРОДОВ НА ЗАПАДНОУКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ С ГОРОДАМИ НА ДНЕПРЯНСКОЙ УКРАИНЫ И РОССИИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX – НАЧАЛЕ XX ВВ. (Историография вопроса)*

МАЗУРОК О. (Ужгород), ОРТО В. (Тячево)

Как же этот вопрос освещен в русских и австрийских документальных публикациях? Обобщающие статистические данные о внутренней и внешней торговле Восточной Галиции и Северной Буковины, непосредственно граничащих с Российским государством во второй половине XIX – начале XX вв. содержатся в ежегодных отчетах Львовской, Бродской и Черновицкой торгово-промышленных палат. Материалы, касающиеся торговли, до сих пор практически не изучены. Наиболее обширные сведения по этому вопросу содержатся в изданиях Бродовской торгово-промышленной палаты. Это для нас важно потому, что именно на ее территории со стороны Восточной Галиции были расположены большие таможи: Броды, Подволочиск, Тернополь, Гусятин, Козачевка и другие, через которые осуществлялась интенсивная торговля между Австро-Венгрией и Россией вообще и западноукраинскими землями и Надднепрянской Украиной в частности.

Отчеты торгово-промышленной палаты в Бродях, опубликованные в 9-ти выпусках, охватывают период с 1854 по 1890 гг. [26]. Например, во введении к отчету за 1854-1857 гг. отмечается, что выгодное положение города Броды на границе «двух великих империй», право свободной торговли, большой практический опыт, значительные капиталы, сосредоточенные здесь, позволяют городу играть ведущую роль в торговле с Россией, куда местные купцы поставляют европейские товары, а закупают животноводческие и сельскохозяйственные товары, скот.

Купцы Бродов поддерживали тесные деловые контакты с Манчестером, Ливерпулем, Лейпцигом, Бреслау, Веной, Гамбургом, Парижем, Одессой, Кишиневом и другими городами. Они снабжали ярмарки в Бердычеве, Полтаве, Нижнем Новгороде косами и серпами, закупленными в Нижней и Верхней Австрии, получая взамен мед, сало, воск, анис, лен, меха. Кроме того, галицийские купцы

* Окончание. Начало статьи см.: Науковий вісник.- Випуск 5.-Ужгород, 2000.